فصلنامه‌ی اقتصاد مقداری (بررسی‌های اقتصادی سابق) تابستان ۱۴۰۵ ۲۳(۲) ۱۰۳-۷۰

فصلنامه‌ی اقتصاد مقداری

صفحه ی اصلی وب سایت مجله:
www.jqe.scu.ac.ir
شاپا الکترونیکی: ۴۲۷۱-۲۷۱۷
شاپا چاپی: ۵۸۵۰-۲۰۰۸

بررسی اثر سرریز فضایی عوامل نهادی بر کاهش نابرابری درآمدی

اقبال میرزایی *، پروین علی مرادی افشار **، زانا مظفری***

* کارشناسی ارشد اقتصاد گروه اقتصاد دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه کردستان،سنندج، ایران
ایمیل: eghbal.mirzai75@gmail.com
آدرس پستی:سنندج، بلوار پاسداران، دانشگاه کردستان، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، کد پستی :۶۶۱۷۷۱۵۱۷۵.
** استادیار دانشکده دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه کردستان،سنندج، ایران(نویسنده مسئول).
ایمیل: pam.afshar@uok.ac.ir
: 0000-0002-9721-7809
*** استادیار دانشکده دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه کردستان،سنندج، ایران.
ایمیل: zana.mozaffari@gmail.com

اطلاعات مقاله	طبقه‌بندی JEL	واژگان کلیدی
تاریخ دریافت: ۱۶ اردیبهشت ۱۴۰۳	C21 C23 D31 D62	عوامل نهادی، نابرابری، اقتصاد سنجی فضایی، رشد اقتصادی
تاریخ بازنگری: ۲۲ شهریور ۱۴۰۳	O47	
تاریخ پذیرش: ۱۵ فروردین ۱۴۰۴		

اطلاعات تکمیلی:

این مقاله برگرفته از پایان نامه ی کارشناسی ارشد آقای اقبال میرزایی تحت راهنمایی دکتر پروین علی مرادی افشار در گروه اقتصاد دانشگاه کردستان است.

قدردانی: از تمامی افراد و موسساتی که در انجام این تحقیق مولف را مساعدت نمودند، قدردانی می‌شود.
تضاد منافع: نویسندگان مقاله اعلام می‌کنند که در انتشار مقاله ارائه شده تضاد منافعی وجود ندارد.
منابع مالی: نویسنده‌ها هیچگونه حمایت مالی برای تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله دریافت نکرده‌اند.

ارجاع به مقاله:
میرزایی، اقبال.، علی مرادی افشار، پروین.، مظفری، زانا. (۱۴۰۵). بررسی اثر سرریز فضایی عوامل نهادی بر کاهش نابرابری درآمدی. *فصلنامه‌ی اقتصاد مقداری (بررسی‌های اقتصادی سابق)*، ۲۳(۲)، ۱۰۳-۷۰

10.22055/jqe.2025.46832.2624

© 2026 Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0 license) (http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

چکیده گسترده:

معرفی:

امروزه مفهوم نابرابری گسترش پیداکرده و در همین راستا راه‌های مقابله با آن نیز افزایش یافته است. با وجود رشد اقتصادی بسیاری از کشورها، نابرابری کاهش چشمگیری نداشته و حتی در برخی موارد افزایش‌یافته است. بنابراین، بررسی تأثیر عوامل مؤثر بر کاهش نابرابری همواره مورد توجه اقتصاددانان و سیاست‌گذاران بوده است. از جمله عوامل مهم در این زمینه، کیفیت نهادی و رشد اقتصادی هستند. نهادهای مؤثر مانند حکومت شفاف و کارآمد، رعایت حقوق مالکیت و وجود قانون و نظم قوی می‌توانند نقش مهمی در کاهش نابرابری ایفا کنند.

مطالعات اخیر نیز این اهمیت را تأیید می‌کنند. به عنوان مثال، پژوهش آقایی و همکاران (۱۴۰۲) در فصلنامه اقتصاد مقداری نشان می‌دهد که بهبود کیفیت نهادها و حکمرانی خوب تأثیر معناداری بر کاهش نابرابری درآمدی در کشورهای درحال‌توسعه دارد و شاخص‌هایی چون حاکمیت قانون و اثربخشی دولت بیشترین اثر را دارند. همچنین، انصاری و جعفری (۱۴۰۱) در مطالعه‌ای دیگر در همان مجله، با استفاده از مدل اقتصادسنجی فضایی، به این نتیجه رسیده‌اند که رشد اقتصادی و سرمایه انسانی در کشورهای آسیایی نه‌تنها بر نابرابری داخلی اثر می‌گذارند، بلکه دارای سرریز فضایی مثبت نیز هستند؛ یعنی نابرابری در یک کشور می‌تواند از طریق روابط اقتصادی و جغرافیایی به کشورهای همسایه منتقل شود. بر اساس گزارش بانک جهانی (۲۰۲۳)، نابرابری در جهان روندی فزاینده داشته و مانع از بهبود کامل اقتصادها پس از همه‌گیری COVID-19 شده است. افزایش نابرابری می‌تواند پیامدهای گسترده‌ای در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و سیاسی داشته باشد. گزارش پایگاه جهانی درآمد و ثروت نیز نشان می‌دهد که از سال ۱۹۸۰، یک درصد ثروتمندترین افراد جهان درآمد خود را حدود ۲۷ درصد افزایش داده‌اند، درحالی‌که

این میزان برای ۵۰ درصد فقیرترین افراد تنها ۱۲ درصد بوده است. خاورمیانه و غرب آسیا در این میان نابرابرترین مناطق جهان محسوب می‌شوند.از این‌رو، بررسی تأثیر عوامل نهادی بر کاهش نابرابری در کشورهای منتخب آسیایی در دوره زمانی ۱۹۹۰–۲۰۲۰ با استفاده از رهیافت اقتصادسنجی فضایی می‌تواند دیدگاه جدیدی درباره نقش مجاورت جغرافیایی کشورها در انتشار یا کاهش نابرابری ارائه دهد.همچنین، پژوهش‌های اخیر در حوزه اقتصادسنجی فضایی نشان می‌دهند که شمول مالی می‌تواند اثر منفی و معناداری بر نابرابری درآمدی داشته باشد و در برخی الگوهای فضایی، آثار سرریز آن به مناطق دیگر نیز مشاهده می‌شود (پیرزادی و همکاران، ۱۴۰۳). از سوی دیگر، مطالعات فضایی بر وجود سرریز میان مناطق و انتقال آثار سیاست‌های اقتصادی از یک منطقه به مناطق مجاور تأکید دارند (خداوردی سامانی و همکاران، ۱۴۰۴).

متدولوژی:

با در این پژوهش، روش تحقیق از نوع تحلیلی و اقتصاد سنجی است. داده‌های این پژوهش از بانک جهانی، سایت روندهای کلان و سایت *OECD* جمع‌آوری شده است. از نرم افزار *STAT 17* برای برآورد مدل استفاده شده است. برای اینکه در داده پانلی، با ترکیب داده‌ها در دو بعد(زمان و مکان)، امکان بررسی تغییرات داده‌ها بوجود آمده و در عین حال مشکل هم‌خطی (Colinearity) نیز کاهش می‌یابد. داده پانلی و تحلیل پانلی، امکان مطالعه مدل‌های رفتاری پیچیده‌تر را فراهم می‌آورند. مدل استفاده شده در این پژوهش به شرح معادله 1 زیر است:

معادله 1

$$INEG_{it}=a_0+a_1 Y_{it}+a_2 Ins_{it}+a_3 FI_{it}+a_4 PG_{it}+\varepsilon_{it}$$

که با بسط متغیرهای نهادی در معادله 2 داریم:

معادله 2

$$INEG_{it}=a_0+a_1 Y_{it}+a_2 Cor_{it}+a_3 Law_{it}+a_4 Sta_{it}+a_5 Bur_{it}+a_6 Dem_{it}+a_7 FI_{it}+a_8 PG_{it}+\varepsilon_{it}$$

تأثیرات فضایی در محاسبات عواملی هستند که با مکان متغیرها مرتبط هستند. اولین عامل موضوع وابستگی یا خودهمبستگی فضایی بین مشاهدات داده‌های نمونه در نقاط

مختلف و عامل دوم، ساختار یا ناهمگونی فضایی که توسط روابط مدل برای حرکت در صفحه ایجاد می‌شود. مختصات با داده‌های نمونه تغییر می‌کند. برای تشخیص فضایی بودن داده‌ها نیاز به انجام آزمون‌های تشخیص فضایی است، اما توجه داشته باشید که انجام این آزمون یک نقطه‌ضعف در سری‌های زمانی پیچیده است که در آن امکان تشخیص همبستگی فضایی وجود ندارد. در این مطالعه همان‌طور که بیان شد چندین کشور که داری ارتباط جغرافیایی با شاخص کمیت‌پذیر هستند و این کشورها انتخاب‌شده در این پژوهش دارای ارتباط مجاورتی با یکدیگر هستند. ماتریس وزنی از نوع مجاورت است

برای معرفی مدل به نرم‌افزار استاتا استفاده می‌شود که از یک روش جدید برای برآورد مدل اقتصادسنجی فضایی از نوع دادهای پانل استفاده می کند. با این روش می‌توانیم مجموعه‌ای از مدل‌های ثابت و تصادفی را برای مدل در نظر بگیریم و با استفاده از آزمون هاسمن بهترین مدل را از میان مدل‌های *SAR*،*SDM*،*SAC*، *SEM* و *GSPRE* را انتخاب می شود. با برآوردی‌های انجام شده مدل *SAC* انتخاب و برای آزمون داده‌های تابلویی و داده‌های تلفیقی، از آماره اف-لیمر استفاده شده است. برای انتخاب مدل اثرات ثابت و تصادفی می‌توان از آزمون‌های متفاوتی استفاده کرد. به دلیل وابستگی فضایی در تحقیق، مدل‌سازی این تحقیق در بعد فضا صورت گرفته به همین دلیل از مدل پانل فضایی *SAC*، استفاده می‌کنیم . برای انتخاب بین اثرات ثابت و تصادفی آزمون هاسمن صورت گرفته و نتایج به‌دست‌آمده بیان‌کننده کارایی بیشتر اثرات ثابت نسبت به اثرات تصادفی است بنابراین به بررسی اثرات ثابت می‌پردازیم.

یافته‌ها:

نتایج پژوهش نشان می‌دهد که عوامل نهادی تأثیرات فضایی مثبت و معناداری را هم به‌طور مستقیم و غیرمستقیم بر نابرابری در کشورهای مورد بررسی دارند. رشد اقتصادی، ثبات دولت، کنترل فساد، شاخص دموکراسی و توسعه مالی تأثیر مثبت و معناداری بر روی کاهش نابرابری دارند

نتیجه:

کیفیت عوامل نهادی با تأثیرگذاری در زمینه‌های آزادی بیان و پاسخگو بودن دولت باعث بهبود عملکرد دولت می‌شود. رشد اقتصادی می‌تواند رفاه و فرصت ایجاد کند. رشد قوی فرصت‌های شغلی جدید ایجاد می‌کند که باعث افزایش درآمد افراد فقیر می‌شود و انگیزه آن‌ها را برای سرمایه‌گذاری روی فرزندانشان افزایش می‌دهد. رشد اقتصادی درآمد کل جامعه

را افزایش می‌دهد و شغل و درآمد و فرصت بیشتری ایجاد می‌کند که می‌تواند دوباره توزیع شود.همچنین، توسعه مالی باعث دسترسی افراد کم‌درآمد به منابع مالی و اعتباری می‌گردد. سیستم مالی کارا می‌تواند سرمایه‌گذاری را به بهترین مسیر هدایت کند. نتایج تحقیق تأثیرات توسعه مالی کارا در کاهش نابرابری را تائید می‌کند.

References

Acemoglu, D. Johnson, S. & Robinson, J.A. (2005). Institutions as a fundamental cause of long-run growth. *Handbook of economic growth*, 1, 385-472.

Adeleye,B.N.Gershon,O. Ogundipe, A. Owolabi, O. Ogunrinola, I. & Adediran, O. (2020). Comparative investigation of the growth-poverty-inequality trilemma in Sub-Saharan Africa and Latin American and Caribbean Countries. *Heliyon*, 6(12).

Ali, Omer, William A. Darity Jr. Avra Janz, and Marta Sánchez. 2021. "The Association between Wealth Inequality and Socioeconomic Outcomes. *AEA Papers and Proceedings*, 111: 211-15.

Alvaredo, F. L Assouad and T Piketty (2017). Measuring inequality in the Middle East, 1990-2016: The world's most unequal region. WID.*world Working Paper no* 2017/15.

Andres, A. R. & Ramlogan-Dobson, C. (2011). Is corruption really bad for inequality? Evidence from Latin America. *Journal of Development Studies*, 47(7), 959-976.

Appiah-Otoo, I. Chen, X. Song, N. & Dumor, K. (2022). Financial development, institutional improvement, poverty reduction: The multiple challenges in West Africa. *Journal of Policy Modeling*, 44(6), 1296-1312.

Assouad, L. L Chancel & M Morgan (2018).Extreme inequality: Evidence from Brazil, India, the Middle East and South Africa. *American Economic Association Papers & Proceedings.*

Ayubi, Shabir Ahmad (2021). The relationship between institutional quality and economic growth in Afghanistan. Masters. *University of Sistan and Baluchestan*(In Persian).

Azizi Zahra, Berari Asieh and Ahmadpour Kechu Ali (2021). The effect of institutional quality on financial development (case study: developing countries in the Eurasian region). Publication*: Economic Studies and Policies.* Volume 8. Number 1(15). Page 247-274(In Persian).

Batuo, M. E. & Asongu, S. A. (2015). The impact of liberalisation policies on income inequality in African countries. *Journal of Economic Studies*, 42(1), 68-100.

Behnejad, Saideh (2017). The role of institutional conditions in the impact of economic growth on poverty and income inequality. *Masters. Mashhad Ferdowsi University*(In Persian).

Berg, A. Ostry, J. D. Tsangarides, C. G. & Yakhshilikov, Y. (2018). Redistribution, inequality, and growth: new evidence. *Journal of Economic Growth*, 23, 259-305.

Bobzien, L. Income Inequality and Political Trust: Do Fairness Perceptions Matter? *Soc Indic Res 169*, 505–528 (2023). https://doi.org/10.1007/s11205-023-03168-9

Brady, David, Agnes Blome, and Hanna Kleider, 'How Politics and Institutions Shape Poverty and Inequality', in David Brady, and Linda M. Burton (eds), *The Oxford Handbook of the Social Science of Poverty, Oxford Handbooks (2016; online edn, Oxford Academic*, 5 Apr. 2017), https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199914050.

Chong, A. & Calderon, C. (2000). Institutional quality and income distribution. *Economic Development and Cultural Change*, 48(4), 761-786.

Chong, A. & Gradstein, M. (2007). Inequality and institutions. *The review of Economics and Statistic*s, 89(3), 454-465.

Coccia, M. (2021). How a Good Governance of Institutions Can Reduce Poverty and Inequality in Society? In: Faghih, N. Samadi, A.H. (eds) Legal-Economic Institutions, *Entrepreneurship, and Management. Contributions to Management Science*. *Springer*,. https://doi.org/10.1007/978-3-030-60978-8_4.

Coccia, M. (2021). How a good governance of institutions can reduce poverty and inequality in society? Legal-Economic Institutions, Entrepreneurship, and Management: *Perspectives on the Dynamics of Institutional Change from Emerging Markets*, 65-94. DOI: 10.1111/1467-8454.12322

Eunni, R. V. (2010). Institutional Environments For Entrepreneurship In Emerging Economies: Brazil Vs. Mexico. World.J. *Management*, 2(1), 1-18

Gholizadeh & aelmi(2023), Institutional quality and tax evasion in Iran. *Quantitative Economics Research Quarterly*, 20(4), 38-86. doi: 10.22055/jqe.2021.35404.2283.

Growth and Development Report. (2008). The growth report; strategies for sustained growth and inclusive development. The International Bank for Reconstruction and Development, *The World Bank*.

Gupta, S. Davoodi, H. & Alonso-Terme, R. (1998). Does corruption affect income inequality and poverty, *IMF Working Paper*. pp, 76–98.

Hacibedel, B. Mandon, P. Muthoora, P. et al. Inequality, growth fluctuations, and employment. *Empir Econ 66*, 587–622 (2024). https://doi.org/10.1007/s00181-023-02476-w.

Hodgson, G.M. (2006). What Are Institutions. J. *Economic issues*, xl(1):Pp 1-25.

Hosseini, Mohaddeseh, Ahmadi Shadmehri, Mohammad Taher and Gorjipour, Mohammad Javad. (2021). Investigating the effect of democracy on the relationship between economic growth and income inequality in Iran. *Quarterly Journal of Quantitative Economics*, 18(1), 1-16. (In Persian). doi: 10.22055/jqe.2020.29003.2058.

Jones, E. L. (1981). The European miracle: Environments, economies and geopolitics in the history of Europe and Asia. Cambridge: *Cambridge University Press.*

Keefer, P. & Knack, S. (1997). Why don't poor countries catch up? A cross-national test of an institutional explanation. *Economic inquiry*, 35(3), 590-602

Khodavardi Samani, M., Alizadeh, S., & Shaghaghi Shahri, V. (2025). Spatial spillover of fiscal decentralization on social welfare in Iranian provinces during 1385–1397: A spatial econometric approach. Quarterly Journal of Quantitative Economics, 22(2), 82–124. doi: 10.22055/jqe.2023.40959.2490.

Knack, S. & Keefer, P. (1997). Why don’t poor countries catch up A cross national test of an institutional explanation. *Economic Inquiry*, 35, 590–602.

Labidi MA, Ochi A, Saidi Y. (2022). Extreme poverty, economic growth and income inequality trilogy in sub-Saharan Africa and South Asia: A GMM panel VAR approach. *Research Square*.

Lucas Chancel & Thomas Piketty. (2021). Global Income Inequality, 1820–2020: the Persistence and Mutation of Extreme Inequality [Global Inequality of Hourly Income, 1980–2020]. *Journal of the European Economic Association, European Economic Association*, vol. 19(6), pages 3025-3062.

Mdingi, K. & Ho, S. Y. (2023). Income inequality and economic growth: An empirical investigation in South Africa. *Cogent Economics & Finance*, 11(2). https://doi.org/10.1080/23322039.2023.2230027

Moradi, Fatemeh, Jafari, Mohammad and Fattahi, Shahram. (2023). The effect of good governance on income inequality in selected developing and developed countries; with emphasis on corruption control. *Quarterly Journal of Quantitative Economics*, 20(3), 110-135. (In Persian).doi: 10.22055/jqe.2021.37420.2374.

Mubarak Asghar, Hejbar Kiani Kambiz, Mimarnjad Abbas, Pikarjo Kambiz (2017). Studying the effect of institutional quality and human capital on economic growth (case study: developing and developed countries). *Publication: Planning and Budget*. Volume 23. Number 1. Page 117-146(In Persian).

Nik Pesian, Vahid, & Shahbazi, Kiyomarth. (2023). Spatial analysis of the effect of terrorism on the attraction of foreign direct investment in the Middle East. Quantitative *Economics Research Quarterly*, 20(2), 129-164. doi: 10.22055/jqe.2022.37973.239.

North, D. C. (1981). Structure and change in economic history. *Norton & Co.*

Ongo Nkoa, B.E. Song, J.S. Does Institutional Quality increase inequalities in Africa? J Knowl Econ 13, 1896–1927 (2022). https://doi.org/10.1007/s13132-021-00771-4

Ostry, Jonathan D. Loungani, P. & Berg, A. (2018). Confronting inequality: How societies can choose inclusive growth. *Columbia University Press.*

Ouechtati, I. Financial Inclusion, Institutional Quality, and Inequality: an Empirical *Analysis. J Knowl Econ* 14, 620–644 (2023). https://doi.org/10.1007/s13132-022-00909-y.

Panagariya, A. (2010). Sortir de la pauvreté. *Finances & Développement*, 47(3), 22–23.

Perotti, R. (1996). "Growth, Income Distribution and Democracy: What the Data Say", *Journal of Economic Growth*, 1(2):149–187

Pirzadi, M., Soufi Majidpour, M., & Mahmoudzadeh, M. (2024). Local effects and spatial spillovers of financial inclusion on income inequality: An interprovincial analysis. Quarterly Journal of Quantitative Economics. doi: 10.22055/jqe.2019.26401.1899.

Rodrik, D. (2007). Growth building jobs and prosperity in developing countries. *Departement for International Development*, 1-25.

Sawadogo, R. & Semedo, G. (2021). Financial inclusion, income inequality, and institutions in sub-Saharan Africa: Identifying cross-country inequality regimes. *International Economics*, 167, 15-28.

Szczepaniak, M. Geise, A. & Bariyah, N. (2022). Impact of institutional determinants on income inequalities in Indonesia during the Era Reformasi. *Journal of Asian Economics*, 82, 101526.

Tebaldi, E. & Mohan, R. (2010). Institutions and poverty. *The journal of development studies*, 46(6), 1047-1066.

Uzar, Umut. 2023. "Income Inequality, Institutions, and Freedom of the Press: *Potential Mechanisms and Evidence" Sustainability* 15, no. 17: 12927. https://doi.org/10.3390/su151712927.

Williams, C. C. & Schneider, F. (2016). Measuring the Global Shadow Economy: the prevalence of informal work and labour. *Edward Elgar Publishing.*

World Bank. (2023). *The World Bank Annual Report*

Zhang, R. & Naceur, S. B. (2019). Financial development, inequality, and poverty: Some international evidence. *International Review of Economics & Finance*, 61, 1-16.